

ASR SÛRESİ BAĞLAMINDA KUR'ÂN'IN EVRENSELLİĞİ

FAİZ KALIN^a

Öz

Zamansızlıktan zamana ve mekâna, zaman ve mekânlı olan varlığa inen bir kitabın belli zamanlara ve mekânlara mahsus olması, Aşkın Kudret'in ulviyetine, yüceliğine ve adaletine uygun düşmez "An"ın bütün varlık ve mekânları kuşatması gibi, zamandan münezze olan Allah ve O'nun kelâmı bütün zamanlara hükmetmektedir. Böylece, hayatı programlayan zamanın kuşattığı insanın, evrensel hayat programından dışarı çıkmaması gerekir. Bu tespit bizi, Yaraticının evrensel programında yapılması ve yapılmaması gereken ilkelere uymanın, kurtuluşun esası olduğu gerçeğine götürmektedir.

Yaratılanların tamamını insana musahhar kılan kudret, bu ikramında zamanın hiçbir kesitinde insanlar arasında fark gözetmemektedir. Aynı kudretin "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim" dediği mesajından zaman veya mekânın değişmesi ile bu niteliği almış olması düşünülemez. Sağlıklı işleyen akıl, gönderilen mesajı, O'nun ulviyetine uygun bir yöntemle sağlıklı okumaya gayret gösterir. Bu noktada Asr sûresi bize yeminlerin ve asrın evrensel olgular olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evrensellik, Yemin, Asır, İnsan, Salih Amel, Sabır.

THE UNIVERSE OF THE QUR'AN IN THE CONTEXT OF THE SURA AL-ASR

Abstract

That the book which has been sent from timelessness to time, place and existence which is timely and multisite belongs to certain times period and certain places is not suitable to the justice and the supremacy of A Transcendent Power. God who is timeless and His Word overrule all the times and the places, as the time surrounds all the existences and all the places. Therefore, the human being who is surrounded by time organising the life must not be out of the universal life's program. This detection takes us to Creator's universal program by which there are principles that must be accorded and must not be accorded. To behave according to these principles is basis of the salvation.

The Absolute Power who created all things for human being doesn't discriminate between people in any section of the time. That the same Power takes different messages to different places is not suitable to the mind. The reason operating properly makes an effort to understand better the message that was sent by God, with an appropriate method for the sovereignty of God. In this sense the Sura of Asr remembers to us the universality of the vows, time and the injury.

Key Words: Universality, Vow, Time (Asr), Human being, Good Deed, Patience.

^a Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
(fevzi@atauni.edu.tr)

Giriş

والعصر * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خَسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر *

“Andolsun zamana ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir)”.

Evrensellik, doğruluğun ve geçerliliğin ölçüsü olarak bütün insanların onayını temel alan; dünyayı, içinde yaşayanları zaman ve mekân itibariyle kapsayan şey veya değer özelliğidir. Aynı hususu cihanşümûl terkihiyle açıklamak da mümkündür. Bu durumda evrensellik, cihanı alakadar eden ve dünyayı kapsayan şey demektir¹. Kur'ân, her ayetiyle, her konuda verdiği mesajla cihanı kuşatmaktadır. Bu bağlamda 1) Çalışmak², 2) Adil olmak³, 3) Doğru olmak⁴, 4) Ahde vefalı olmak⁵, 5) Emanet⁶ prensiplerini örnek olarak zikredebiliriz. Hepsi insanlık tarihinin her döneminde insanlığı ayakta tutan prensiplerdir. Ayrıca evrensellik bağlamında Kur'ân'ın, dil bilimi açısından da mühim bir yer işgal etmekte olduğuna işaret etmek gerekir.

Dil bilimi; dillerin yapısını, gelişmesini, dünyada yayılmasını ve aralarındaki ilişkileri ses, biçim, anlam ve cümle bilgisi bakımından genel ve karşılaştırmalı olarak inceleyen bilimdir.⁷ Hiç şüphesiz Kur'ân, Arapça nâzil olmuştur.⁸ Kur'ân vasıtasıyla mezkûr dil dünyaya yayılmıştır. Kur'ân'ın diğer dillerle aralarındaki ilişki ses, anlam ve tefsiri bakımından genel ve karşılaştırmalı olarak etkileşime girmiştir. Kur'ân'ın aslına hiçbir hâle gelmeksizin bu etkileşim devam etmekte ve kıyamete kadar da edecektir. Zira evrensel mesajın insanlığın her dönemine ulaşmasında nazil olduğu dil en önemli vasıta. Kur'ân'ın nâzil olmasıyla Arap dilinde meydana gelen değişimler sosyal hayata da yansımıştır. Arap dilinde ilk filolojik faaliyetler Kur'an'ı Kerim'in doğru okunup anlaşılması gayesine bağlı olarak doğmuştur. Kur'ân Arap diline farklı yönlerden etki etmiştir. Bu etki lafızlara kazandırdığı yeni anlamlar, edebi üslupta meydana getirdiği değişim, dil kurallarının belirlenmesinde oynadığı rol şeklinde özetlenebilir⁹. İşte Arap dili, Kur'ân vasıtasıyla asırlardır kulaklara, oradan zihinlere etkileşimler yaparak insanlara yeni ve evrensel ufuklar kazandırmaktadır. Kur'ân, on dört asrı aşan bir zaman zarfı içerisinde hiçbir tahrifata uğramadan bize kadar gelmiştir.¹⁰ Kur'ân'ın tefsirinde dilbilimi

¹ <http://www.diyaret.gov.tr/dinikavramlar/dinikavramlar-E/EVRENSELL%C4%B0K>

² Necm, 53/39.

³ En'am, 6/152.

⁴ Hûd, 11/112.

⁵ Mâide, 5/1.

⁶ Mü'minûn, 23/8.

⁷ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005, s. 529.

⁸ Muhammed Fuâd 'Abdubâkî, *el-Mu'cemu'l-Mufehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul 1982, s. 456.

⁹ İsmail Aydın, *Kur'ân'ın Filolojik Yorumu*, Tarihsel Gelişim ve Sorunlar, İzmir 2012, s. 10-22.

¹⁰ Hicr, 15/9.

ve zaman ilişkisi açısından daha zengin ve doyurucu yorumlar sunan yeni çalışmalara ihtiyaç olduğunu belirtmek isteriz.

Bu bağlamda kasemlerin, zaman kavramını ifade eden kelimelerin, isim cümlelerindeki tekit, istisna ve atıf harflerinin Kur'ân'ın evrenselliği açısından ayrı bir öneme sahip olduğuna işaret etmek gerekir. Sarf ilmi açısından Asr sûresinde geçen fiil kalıplarının zaman bakımından değerlendirilmesi ayrı bir önem arzettiği kanaatindeyiz. İstisna edatı sebebiyle oluşan öncelik ve sonralıkların dikkate alınmasının Asr sûresi bağlamında Kur'ân'ın evrenselliğini kavramaya pozitif katkı sağlayacağına işaret etmenin faydalı olacağına inanmaktayız.

Ayrıca insan, iman, salih amel, sabır kavramı ve kasem vavı, tekit ve istisna edatları gibi Asr sûresinde geçen kelime ve kavramların lafız ve anlam açısından Kur'an ve insanlık tarihiyle bütünleştiği erbabınca görülmektedir. İşte bu husus, yirmi küsur yıllık bir nüzul dönemini, münâsebâtul-Kur'an'ı¹¹, vahyin tek bir kudretin kelâmı ve kurtuluş kaynağı olduğunu asırlara ve mekânlara tebliğ ve tebyîn etmektedir.

Kur'ân'ın evrenselliği bağlamında Asr sûresi hakkındaki rivayetlerin zaman kavramı açısından değerlendirilmesi ise ayrı bir öneme haizdir. İmamı Şafi'nin sûre hakkında, "Şayet Kur'ân'da Asr sûresinden başka bir şey nazil olmasaydı, insanlara yeterdi. Çünkü bu sûre, Kur'ân ilimlerinin tamamını kuşatmaktadır" ifadesi ve sahabeden birbiriyle karşılaşan iki kişinin ayrılacakları zaman Asr sûresini okuduktan sonra selamlaşarak ayrıldıkları şeklindeki rivayetler¹², sûrenin Kur'ân'la bütünleşmesi, kapsam ve güncelliğini ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir. Asr sûresi yirmi küsur yıllık sürede nazil olan âyetlerin tamamını özetler mahiyettedir. Ashabın birbirleriyle karşılaştıklarında Asr sûresini okumaları, geçmişi, anı ve geleceği kuşatan bir muhteva içerdiğini açıklamaktadır. Nüzül sürecinde farklı zaman ve farklı mekânlarda gelen vahyin içeriğinde işaret edilen emirleri ve kıssaların özünü kucaklayan Asr sûresinin, günün değişik zamanlarında karşılaşan sahabe tarafından güncellenmesi icazın ve evrenselliğin açık bir delilidir. İnsanın yaratılışından beri var olan ve çağımızda baş döndürücü bir hal alan değişim karşısında, 1400 küsur yıl önce inmiş olan Kur'an, bugünün problemlerine çözüm getirebilecek ve çağımız insanını da bağlayacak prensiplere sahip bir kitaptır. Bu prensipleri incelediğimizde, bunların genel prensipler olduğunu ve her zaman bütün insanların uygulayabileceği türden ilkeleri içinde barındırdığını görmekteyiz¹³. Asr suresinin zamana kasemle başlaması dikkat çekicidir. Söz konusu kasemden sonra, insanın hayatının geçmişinde, yaşadığı "an"da ve "gelecek"te uğradığı veya muhtemel uğrayacağı

¹¹ Geniş bilgi için bkz. Ali Yılmaz, *Fahruddîn er-Râzî'nin et-Tefsîru'l-Kebîr Adlı Eserinde Tenasüb ve İnsicam*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996, s. 111-215.

¹² İbn Kesîr, Ebu'l- Fidâ' İsmâîl, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 1969, IV, 547; el-Alûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbüddîn es-Seyyid Mahmûd, *Rûhu'l-Me'âni fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'îl-Mesâni*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabiyye, Beyrut 1999, XXX, 633.

¹³ <https://sorularlailslamiyet.com/kuran-i-kerimin-evrenselligini-orneklerle-aciklar-misiniz>.

dünyevî ve uhrevî zararlara ve bunlardan kurtuluş ilkelerine işaret edilmektedir. Kur'an'ın Asr suresinde getirmiş olduğu, insanı zarardan kurtarıp mutlu edecek olan, evrensel prensipler şunlardır. 1) İman 2) Salih amel, 3) Birbirlerine hakkı tavsiye etmek, 4) Birbirlerine sabrı tavsiye etmek.

İman Etmek: Yüce yaratıcının varlığını birliğini, onun sıfatlarını ve isimlerini kabul ederek tevhid akidesine sımsıkı sarılmak, harici şeylere meyletmemektir. Bu prensip inanan insanları bir ve bütün yapar. Zihniyet değişimi hakiki manada imanın tadına varmakla gerçekleşir.¹⁴

Salih Amel: Salih kelimesinin anlamı bütün iyiliği kapsar. Küçük ve büyük iyilikte buna dâhildir. Kur'an'a göre iman kökü olmayan hiçbir amel salih sayılmaz. Onun için Kur'an'da nerede salih amelden söz edilse orada iman da zikredilmiş ve salih amel imandan sonra anılmıştır. Kur'an'ın hiçbir yerinde imansız amelden bahsedilmemiş, imansız bir amele mükâfat ümidi verilmemiştir.

Hakkı Tavsiye Etmek: Hak kelimesi batılın zıddıdır. Bu kelime iki manada kullanılır. Birincisi doğruya, adalete uygun ve gerçek sözdür. İster akidevî, ister dünyevî meseleler hakkında olsun aynıdır. İkincisi insanın yerine getirmesi vacip olan haktır. Bu Allah'ın, insanların veya nefsinin hakkı olabilir. Asr suresinde Allah, iman ehlinin hakka karşı batılın yayılmasına seyirci kalmayacak derecede duyarlı olmasını istemektedir.

Sabrı Tavsiye Etmek: Toplumun hüsrandan kurtulabilmesi için iman ehlinin hakkı ve onu himaye etme uğrunda karşılaştıkları sıkıntılar karşısında birbirlerine sebat göstermeyi telkin etmeli, cesaret vermelidirler.¹⁵ Şimdi surede geçen unsurları evrensellik açısından değerlendirmeye çalışalım.

1. Geçmişten Günümüze Yeminler

İnsan zaman zaman muhatabının kendisine güvenini pekiştirmek için söylediklerini veya verdiği bir sözü tekit etmeye ihtiyaç duyar. Özellikle iki topluluk arasında, yöneticiyle tebaası arasında veya fertler arasındaki anlaşmalarda bu elzemdir. Bu şekilde tarafların birbirlerine güven duymaları sağlanır, dost kim, düşman kim bu yolla bilinir. Tarihî seyir içerisinde toplumsallaşan insan, kendi söz ve anlaşmalarını tekit için farklı üsluplar ve ifadelere gereksinim duymuştur. İşte yeminlerin kökeni bu ihtiyaçtır. Bu nedenle yeminlerin tarihini çok eskilere kadar götürmek mümkündür. Doktorların mesleğe başlarken ettikleri Hipokrat yemini, Antik Yunan bilgini Hipokrat'ın adını

¹⁴ Müslümanlar Asr sûresinin verdiği bu mesajı tarih boyunca hem düşüncelerine hem de eylemlerine yansıtmışlardır. Buna Alvarlı Muhammed Lutfî Efendi somut bir örnek olarak gösterilebilir. Alvarlı Efe, şiirlerinde imanla bağlantılı olarak tevhid ilkesini sık sık vurgulamıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Hâce Muhammed Lutfî, *Hulasâtü'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfî*, Damla Yayınevi, İstanbul 2006; Habib Şener, "Alvarlı Muhammed Lutfî Efendi'nin Şiirlerinde Allah Tasavvuru", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 43, Erzurum 2015, ss. 476-503.

¹⁵ Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, İnsan Yayınları, İstanbul, ts. VII, 224-229.

taşımaktadır. M.Ö. 460-370 yılları arasında yaşamış olan Hipokrat, tıp biliminin bir sanat olduğunu savunmuş ve bu sanatı icra edecek olanları belli bir yemin etrafında toplayarak bu andı miras olarak bırakmıştır.¹⁶

Yeminlere müracaat durumu günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Farklı din, dil ve kültürden insan gündelik hayatında sıkça yeminlere başvurmaktadır¹⁷ Güvenlik görevlileri, askerler veya bir makama seçilenler için göreve başlamadan önce düzenlenen yemin töreni,¹⁸ günümüzde yeminin toplum nazarındaki resmî göstergeleridir. Günümüzde devlet başkanlarının İncil'e sadakatle bağlı kalacağına dair yemin ederek göreve başlaması, bu durumun sıcak bir örneğini teşkil etmektedir.¹⁹ Bu haber 21. yüzyılın başlarında dünyanın en büyük ülkelerinden birinde yeminin ehemmiyetini göstermektedir. Dolayısıyla yaşadığımız çağda yemin etmenin insan hayatında yer almadığını söylemek doğru olmayacaktır. Yeminlerin mekânsal, olgusal, cinsel, etnik ve somut ya da soyut yönden sınırlamasının yapılamayacağı da açıktır. Bütün bunların akabinde yeminlerin mekân ve zaman boyutuna bakmak yerinde olacaktır.

a) Kur'ân'da Yeminlerin Zaman ve Mekân Boyutu

Yeminleri geçmişten günümüze değerlendirmeğe çalışırken pratik olarak zaman ve mekânla sınırlanamadığını gördük. Tarihten gelen bu uygulamaları Kur'ân'a arz etmek, konuyu oradan okumak işin esasını anlamak açısından gereklidir. Bunun için önce yemini tanımak ve tanıtmak faydalı olacaktır. Yemin nedir? Kur'ân yemin hakkında ne diyor; şeklindeki muhtemel soruların cevabını sağlıklı olarak almak için önce yemini tarifleyerek başlamak yerinde olacaktır. Yemin sözlükte, “*sağ el, sağ taraf, gerçek, ant, kuvvet, bereket*” anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise, bir kimsenin kararlılığını pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek amacıyla söz beyanını, Allah'ın adını veya sıfatını anarak kuvvetlendirmesini ifade eder²⁰. Kelimenin kök anlamından hareketle, karşılıklı söz verme durumunda tarafların sağ ellerini kullanmaları sebebiyle “yemin”in bu anlama geldiği zikredilmektedir. Arapça'da “yemin” lafzının yanı sıra “kaseme” ve “half” kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. “Ahid”, “misak”, “şehadet”, ve “azîm” gibi kelimelerin de, örf ve niyete bağlı olarak yemin anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.²¹

Asr sûresine kasem harfi olan “vav” ile başlanması dikkat çekmektedir. Bu, Kur'ân'daki yeminlerin kahir ekseriyet formunu oluşturmaktadır. Yemin anlamındaki

¹⁶ <https://bilgibirikimi.net/2012/05/03/hipokrat-yemini-nedir-hipokrat-yemini-ve-tarihcesi/>

¹⁷ Orhan Güvel, http://nidadergisi.com/genel/insanligin-kadim-ihiyaci-yeminler.html#_ftn1

¹⁸ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, s. 2162.

¹⁹ Mehmet Hacı Lale, *Sadakat Yemini ve İncil*, <http://www.siverekhaber.com/-sadakat-yemini-ve-incil-3876m.htm>.

²⁰ 'Ali İbn Muhammed İbn 'Ali es-Seyyid eş-Şerîf ez-Zeyn Ebu'l-Hasen el-Hüseynî el-Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rifât*, Beyrut 2007, s. 364.

²¹ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 417.

kasemin çoğul formu “aksâm”dır. İslâm öncesi Arap toplumunda yeminin çok yaygın olduğu, insanların sözlerini yeminle destekledikleri bildirilmektedir. Kur'ân, Arap diliyle nazil olduğu için Arapların bu âdetini muhafaza etmiş, çeşitli edatlarla yapılan yeminleri ve ifadeyi güçlendiren değişik edebî sanatları kullanarak ilahî hakikatleri tekit ve teyit etmiştir²².

Kur'ân'da yeminlerin bulunuş gayesi, bir yönüyle nâzil olduğu toplumun dil ve belagat anlayışıyla açıklanabilir. Diğer yandan haber verdiği hakikatleri kuvvetlendirmek, konunun kıymetine işaret etmek de yeminlerin kullanılış maksadı olarak değerlendirilmektedir.²³ Kur'ân öncesi Araplar arasında, icra bakımından farklılık arz eden ve yaygın olan yeminler, Kur'ân'ın gelişyle sınırlı ve disiplinli bir yapıya sokulmuştur.²⁴ Kasem “vav”ı ile asra yapılan yemin, tekitle birlikte söyleneceklerin önemli olduğunu göstermektedir.²⁵ Asr sûresinin kasemle başlaması, Kur'an ilimlerindeki “Aksâmu'l-Kur'ân” konusunu gündeme taşımaktadır. Başlangıcı itibariyle Asr sûresinin Kur'ân'ın değişik zaman ve mekânlarda nazil olan sûre ve âyetleri ile bütünleştiği açıkça müşahede edilmektedir. Allah yedi yerde kendi zatına,²⁶ ayrıca peygamberlere, Kur'ân'a, meleklerle, kıyamet gününe, kâinata, bazı olay ve varlıklara yemin etmiştir.²⁷ Bunlardan Nisâ ve Teğâbun sûreleri gibi Medenî olanlar olduğu gibi, Yunus, (94. ayet Medenîdir) Hicr, Sebe', Zâriyât ve Meâric gibi Mekkî olanlar da vardır. Bütün bunlar yeminin, zaman ve mekân sınırını aşan, insan hayatında fonksiyonunu sürdüren bir vak'a olduğunu göstermektedir.

Kur'ân'da “kasem vavı” ile saf bağlayanlara, haykırarak sevk edenlere, Allah'ın kelamını okuyanlara,²⁸ kaleme ve yazdıklarına,²⁹ canların alınmasına ve can alanlara, can alma zamanına,³⁰ geceye³¹ ve sabaha,³² yapılan yemin dikkat çekmektedir. Yine kasem vavı ile dolunay halindeki aya,³³ burçlarla dolu göğe, kıyamete, şahitlik edene ve edilene,³⁴ göğe ve Tarık yıldızına,³⁵ çift ve teke,³⁶ babaya ve ondan doğan çocuğa,³⁷ güneşe ve onun

²² Celal Kırca, “Aksâmu'l-Kur'ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 290.

²³ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Ankara 1979, s. 169; Sadık Kılıç, *Yemin Olsun ki*, İhtar Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 9-18,19.

²⁴ Kılıç, *Yemin Olsun ki*, s. 9-114.

²⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 168,169.

²⁶ Nisâ 4/65; Yûnus, 10/53; Hicr, 15/92; Meryem, 19/68; Sebe, 34/3; Zâriyât, 51/23; Teğâbun, 64/7; Meâric 70/40.

²⁷ Mennâu'l-Kattân, *Mebâhis fî Ulumi'l-Kur'ân*, Beyrut 2015, s. 313-318.

²⁸ Sâffât, 37/1-3.

²⁹ Kalem, 68/1.

³⁰ Nazi'ât, 79/1-3.

³¹ Tekvîr, 81/16-17; İnşikâk, 84/17-18. Fecr, 89/1-4.

³² Tekvîr, 81/16-17.

³³ İnşikâk, 84/17-18.

³⁴ Burûc, 85/1-3.

³⁵ Tarık, 86/1.

³⁶ Fecr, 89/1-4.

³⁷ Beled, 90/3.

aydınlığına, yere ve onu döşeyene, nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirene,³⁸ erkeği ve dişiye yaratana,³⁹ kuşluk vaktine de yemin edilmektedir.⁴⁰ Ayrıca incir ve zeytine, Sina dağına, Emin beldeye,⁴¹ soluk soluğa koşan, koşarken ayaklarını vurarak ateş çıkaran, sabah erkenden baskın yapan atlara⁴² ve asra⁴³ yemin, hep kasev vavı ile dir.

Mezkûr âyet ve sûrelerin Mekkî oluşu dikkate alındığında, muhatapların kavramada zorluk çektiği konulara yemin ile dikkat çekilmekte olduğu söylenebilir. Kur'ân'da kasev vavı ile yapılan yeminlerin, asırların içinde bulunan dakikaları, saatleri, gündüz ve geceleri, haftaları, ayları, seneleri ve bu vakitlerde gerçekleşen olayları, geçtiği her mekânı ve her düşünceyi kuşatıcı olduğunu görmekteyiz. Böylece kasev vavı ile asr sûresinin hangi sûre, konu ve disiplinler arası mevzuların kavranmasına vesile kıldığı daha iyi anlaşılmalıdır. Ayrıca günümüzde yapılan yeminlerde özellikle kasev vavı'nın yaygınlık derecesi linguistik açıdan canlı bir gerçektir. Dolayısıyla, on dört asrı aşan bir zaman öncesinde nâzil olan bir kitabın insanın yaratılışıyla gündeme gelen yeminlere yer vermesi, beşeriyetin fitratı ve sosyal olgular bakımından zaman ve mekânla sınırlanamayan bir öneme sahiptir diyebiliriz. "Allah'a verdikleri sözü, yeminlerini az bir karşılığa değıştirenler, elem verici bir azapla uyarılmaktadır"⁴⁴ ifadesi ile yemini bozmanın Allah katında hoş karşılanmadığına, yeminini bozanın ahirette uğrayacağı zarara işaret edilirken, Asr sûresinde de söz konusu zararın tefsiri yapılmaktadır.

Mahkemelerde davaları ispat için müracaat edilen bir araç olması dışında, gereksiz yere yemin edilmesi mekruh sayılmıştır. Yapılan yemine uyulması, fert ve toplumun zararına olacaksa ya da yemin sahibini harama sokacaksa, böylesi bir yemine uyulmayıp yeminin bozularak kefâret ödenmesinin inanan insanlar için daha iyi olacağına işaret etmek gerekmektedir.⁴⁵

Zaman ve mekân yüce Allah'ın yaratıkları içindir. Yapısal özelliğine göre her varlığın bu iki kavramla alakası vardır. Kur'ân, yeminlerin insanın yaratılışı ile gündeme geldiğini haber verirken, Allah'ın yemininden ve şeytanın yemininden bahsetmektedir. "Şeytan dedi ki: (Öyle ise) Beni azdırmama karşılık, yemin ederim ki, ben de onları saptırmak için senin dosdoğru yolun üzerinde elbette oturacağım"⁴⁶ âyeti ile şeytanın insanlara öğüt verenlerden olduğuna dair yemin etmesiyle⁴⁷ ilk yemin etme olayı vaki

³⁸ Şems, 91/1-7

³⁹ Leyl, 92/1-2.

⁴⁰ Duha, 93/1-2.

⁴¹ Tîn, 95/1-3.

⁴² Adiyât, 100/1-3.

⁴³ Asr, 103/1.

⁴⁴ Âl-i İmrân, 3/77.

⁴⁵ Boynukalın, "Yemin", s. 418.

⁴⁶ A'râf, 7/16.

⁴⁷ A'râf, 7/21.

olmuştur. “Andolsun, onlardan sana kim uyarırsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım”⁴⁸ âyetiyle de Yaratıcı Kudret'in şeytana yeminle cevap verdiğini görmekteyiz.

Hız. Âdem'in oğulları arasında geçen olayda Habil'in kardeşine “Andolsun! Sen, beni öldürmek için elini bana uzatsan da; ben, seni öldürmek için sana elimi uzatacak değilim”⁴⁹ derken yaptığı yemin, Allah'ın Hz. İbrahim'e doğruyu yanlıştan ayırt etme yeteneği verdiğine dair yemini,⁵⁰ Hz. İbrahim'in kavminin de onların atalarının da sapıklık içinde olduklarını, inandıkları putlara tuzak kuracağına yemin etmesi,⁵¹ Mısır Azizi'nin karısı hakkında yapılan yemin,⁵² Hz. Yusuf'un kardeşlerinin yemin etmesi,⁵³ Fir'avn'ın, Hz. Musa'nın, Hz. Meryem'in kavimlerinin yeminleri, öldükten sonra dirilmeye inananların, asi ümmetlerin kasepleri,⁵⁴ yeminin sürekli olarak tedavülde olduğunu göstermektedir.

Yemin edenler, üzerine yemin edilen konular, varlıklar, mekân ve zamanlar ve Allah'ın kaselele tekit ettiği konuların incelenmesiyle,⁵⁵ Kur'ân'ın bize sunduğu mesajlar, dünyevî hayatın yeminden tecrit edilmediğini ve edilmeyeceğini, zamanın geçmesiyle yeminlerin hayatın içinde var olmaya devam ettiğini ve edeceğini, yeminlerin evrensel bir olgu olduğunu göstermektedir. Şimdi Asr sũresinde ũzerine yemin edilen nedir? Ne anlama gelmektedir? İnsan hayatı açısından önemi nedir? Kısaca izah etmeye çalışalım.

2. Asr/عصر

Asr; gece, gũndũz, sabah, akŐam, gũn, ikinci vakti,⁵⁶ Kur'ân öncesi dönemde “dehr” anlamında, ferdin hayatını beŐikten mezara kadar elde tutan, zulmeden, yarı insan olarak değerlendirilen yıkıcı bir gũ olarak anlaŐılmaktadır⁵⁷. Taberî (310/923) asr kelimesinden maksadın “mutlak zaman” olduğu grũŐũnũ benimsemektedir⁵⁸. Buna göre asr, mukayyet olan zamanın her anını, içinde meydana gelen olayları ve yaŐananları kuşatmaktadır.

⁴⁸ A'râf, 7/18.

⁴⁹ Mâide, 5/28.

⁵⁰ Enbiyâ, 21/51.

⁵¹ Enbiyâ, 21/54, 57.

⁵² Yũsuf, 12/24.

⁵³ Yũsuf, 12/14, 73, 91.

⁵⁴ Kılıç, *Yemin Olsun ki*, s. 76-93.

⁵⁵ Kılıç, *Yemin Olsun ki*, s. 45-112.

⁵⁶ Ebũ 'Abdirrahmân el-Halîl İbn Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, (nşr.) Mehdî el-Mazũmî-İbrâhîm es-Semarrâi, Beyrut 1988, I, 293-297; ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, (nşr.) 'Abdulcelîl 'Abduh Şelebî, Beyrut 1988, V, 359; İsmâil İbn Hammâd el-Cevherî, *Tâcu'l-Luĝa ve Sihâhu'l-'Arabiyye (Sihah)*, Libya 1306, II, 749; Ebu 'Abdillâh Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1988, s. 114; İbn Kesîr, IV, 547; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul 1971, IX, 6067-6069; Muhammed Hũseyin et-Tabâtabâi, *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Mũessetu'n-Neşri'l-İslâmî, Kum, 1417, XX, 355-356; 'Aişe 'Abdurrahmân Bintu'Ő-Őâtî', *et-Tefsîru'l-Beyânî li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Me'ârif, Mısır 1966, II, 77-81.

⁵⁷ Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, (trc.) Sũleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 2009, s. 145.

⁵⁸ Muhammed İbn Cerir et-Taberî, *Taberî Tefsîri*, (trc.) Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Yayıncılık, İstanbul 1996, IX, 217.

Bir başka açıklamaya göre zaman, sözlükte “kısa veya uzun vakit, az ya da çok süren bölünebilir müddet” gibi anlamlara gelmektedir. Çoğulu *ezmine, ez mân, ez mün* şeklinde kaydedilmektedir. Ayrıca altı aylık süreye de zaman denilmesi,⁵⁹ zaman kelimesinin ifade ettiği mananın örflere göre rölatif bir yapı arz ettiğini gösterir. İlk bakışta insan, zamanı çok iyi bildiğini düşünür. Sorguladığında, problemleri bir konu olduğunu fark eder. Başlangıçtan günümüze, felsefe ve bilimin kilitlendiği husus, zamanın ne olduğu, mahiyeti, kökeni, kıdemi, zaman-an, zaman-süre, zaman-hareket, zaman-değişim, zaman-mekân ilişkileri ve izafiyet konusudur.⁶⁰ Bununla birlikte zaman hakkında mitoloji, felsefe ve bilim alanında birçok farklı fikirler ortaya konulmuştur. Örneğin, Aristo gibi zamanı hareketin sayısı olarak açıklayanlar,⁶¹ Platon gibi emir âleminde ezeli bir cevherin nisbî ve izafî değişimi ile açıklayanlar olmuştur.⁶²

Varlığın ayrılmaz bir ilintisi olan zamanın, yaratılışla birlikte varlığın yapı ve mekânına göre işlemeye başladığı naslardan ve bilimden elde edilen verilerle varılan bir gerçektir. Arapça bir isim olan zaman, bir işin bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği, geçmekte olduğu süre, vakit anlamını ifade etmektedir. Yine zaman, sürenin belirli bir parçası, vakit, belirlenmiş olan an, çağ, mevsim, bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, dönem, devir, bir süre ile ilgili durum ve şartlar, güneş ve yıldızların öğlene göre açısal uzaklığına karşılık bir ölçü olarak da açıklanmıştır. Dilbilgisinde zaman, fiillerin ifade ettiği geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman diye de anlaşılmaktadır. Ayrıca zaman, yer kabuğunun geçirdiği gelişimde belirlenen ve fosillere göre dörde ayrılan geniş evrelerden her biri olduğu şeklinde yapılan açıklamalar, zaman hakkında ne kadar çok izahın yapıldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Zaman kelimesinden türetilmiş olan “zamanlı zamansız” (gelişi güzel, vakitli vakitsiz), “zamanlama” (bir konuda en iyi sonucu almak için en iyi, en uygun süreyi belirlemek), “zamansız” (uygun olmayan bir zamanda yapmak), “zaman zaman” (ara sıra), “zamanla” (giderek) gibi kelimeler hayatın zamandan tecrit edilemeyeceğini ifade etmektedir.⁶³ Aynı zamanda bu açıklamalar, zaman kavramının ve ona ait ölçeklerin evrenselliğini ortaya koymaktadır.

Araplarda ise zaman anlayışı hayli karmaşıktır. Zamana işaret eden terimler oldukça çoktur. Arap dilinde *dehr, vakt, hîn, müddet, ân, yevm* kelimelerinin zaman kavramını ifade için kullanıldığına işaret edilmektedir.⁶⁴ Kur’ân’da zaman ifade eden isimler zarflar, edatlar, büyük ölçüde hayatın tanzimi, strateji oluşturma, olayların tasnifi

⁵⁹ İlhan Kutluer, “Zaman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 111.

⁶⁰ Faiz Kalın, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur’ân’da Zaman Kavramı*, Rağbet Yayınları; İstanbul 2005, s. 17-89.

⁶¹ Aristotle, “Physica”, (ed.) W. D. Ross, *The Works of Aristotle (Volume II)*, Oxford University Press, London 1930, s. 219a-b, 220a, 241b, 251b.

⁶² Eyyûb İbn Musa Ebu’l-Bekâ, *el- Külliyyât*, Müessetü’r-Risâle, Beyrut 2011, s. 407-408; Plato, *Timaeus*, (ed./trans.) R.D. Archer-Hind, Macmillian, New York 1888, s. 121, 123,

⁶³ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, s. 2221-2222.

⁶⁴ İbrâhîm el-’Âtî, *ez-Zamân fi’l-Fikri’l-İslâmî*, Dâru’l-Muntahabî’l-Arabî, Beyrut 1993, s. 49-66.

bağlamında kullanılmaktadır. Ayrıca fiillerin şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanını belirlemek de bir tasnif anlamına gelmektedir. Bir başka husus ise şartlarla kaim olan yükümlülükler ve hukukî yaptırımların anlatımında zaman dikkati çekmektedir. Eğitim ve öğretimin seyrinin kavratılmasında, uhrevî hayata taalluk eden kıyamet, sorgulama, cennet cehennem gibi sonuçların anlatımında yine zaman kullanılmaktadır. Bütün bunlar bizi; varlığı, özellikle insanı ve medeniyetleri zaman ifade eden kelimeleri kullanmadan açıklamanın mümkün olamayacağına götürmektedir. Varoluş ve yok oluşlar, kazanım ve kaybedişler, mutluluk ve mutsuzluklar, başarı ve başarısızlıklar zaman içerisinde gerçekleşen sonuçlardır. Zaman belirlemede işleyen yasalar evrensel yasalardır. Tarihin hiçbir döneminde hiçbir birey veya hiçbir millet zamanla ilgili evrensel yasalara müdahale edememiştir ve edemeyecektir. Zamanın kullanımı konusundaki farklı anlayışlar elbette ki bu konunun dışındadır. Bütün bu açıklamaların ışığında mezkûr surede asr kelimesinden sonra zikredilen unsurların evrensel bir misyon ve vizyon üstlenmekte olduğu açıkça görülmektedir..

3. Münasebetu'l-Kur'ân-Zaman İlişkisi

Fizikî kanunlar temelinde geçmişte gerçekleşen bir olayı tarihsel olarak kabul edip günümüzde geçerliliğini kabul etmemek, hakikatin sağlıklı okunmadığını gösterir. Sosyal olayların sağlıklı okunamaması sonucunda hakikate karşı çıkış, ön kabullerden vazgeçmeme gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere vahyin başladığı dönemde Araplar arasında putperestlik çok yaygındı. Ayrıca Yahudilik, Hristiyanlık, Sabîlik dinlerine inananlar da vardı.⁶⁵ Bunların dışında, bir de Medine münafıkları vardı. Bu sosyal yapı içerisindeki bütün gruplar birbiri ile münasebet halindeydi. Aralarındaki ilişkinin sürekli aynı çizgide seyretmediğini Kur'ân âyetlerinden öğreniyoruz. Buna bağlı olarak nasların teşekkül ettiği süre boyunca muhatapların durumuna bağlı olarak söylemler de değişmiştir. Dolayısıyla Kur'ân'ın teşekkül tarihi, statik olmayıp aktif bir çizgi takip etmiştir. İşte bu yüzden Kur'ân çok kompleks bir tarihsel diyalog sürecine sahiptir. Cennetle ilgili yapılan tasvirlerde⁶⁶ yerel anlayış öne çıkarılırken, bunun bütün zamanlardaki anlayışlara uygun olduğu ortaya konulmuştur.⁶⁷ Sosyal ve hukukî olayların aktörleri ve sahneleri değişse de esasın değişmediği, tarihsel olarak tekerrür eden bir hakikattir. Diğer taraftan zamanın bir kesitinde vuku bulan isyanları, buna bağlı olarak faillerinin akıbetlerini hakkıyla değerlendirememeye, "Allah'ın kanunları değişmez"⁶⁸ hakikati ile çeliştirmeyi göstermektedir. Söz konusu hususlar bizi, farklı zaman ve mekânlarda nazil olan Kur'ân'ın âyet ve sûreleri arasındaki münasebete götürmektedir.

⁶⁵ Bakara, 2/62; Maide, 5/69.

⁶⁶ Vakıa, 56/17, 24, 38.

⁶⁷ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 281-282.

⁶⁸ Ahzâb, 33/62; Fâtır, 35/43; Fetih, 48/23.

Nüzulünde zaman ve mekân farklı olsa da, âyet ve sûreler arasındaki münasebet, mesajın evrenselliğini ilân etmektedir. Böyle bir mesajın sağlıklı ve doğru anlaşılması, âyet ve sûreleri arasındaki münasebetin iyi bilinmesine bağlıdır.

“Münâsebet” sözlükte yakınlık ve benzerlik manasına gelmektedir.⁶⁹ Terim olarak ise, “birbirini takip eden kelime ve cümleler veya arka arkaya anlatılan hadiseler arasındaki ilişki”⁷⁰ demektir. Âyetler ve sûreler arasındaki münasebetleri incelemek çok ince ve çok dikkat edilmesi gereken bir iştir⁷¹. Âyetler çeşitli zamanlarda ve çeşitli sebeplere binaen nâzil olmakla beraber aralarında öyle bir irtibat vardır ki, onlardan birini yerinden oynatmak mümkün değildir. Başta Fahrüddîn er-Râzî (606/1209) olmak üzere çoğu müfessir tefsirlerinde bu münasebetlere işaret etmişlerdir.⁷² Bilindiği gibi, Kur’ân âyetleri çeşitli zaman aralıklarıyla muhtelif sebepler üzerine indirilmiştir. Ancak onların farklı zamanlarda indirilmiş olması, aralarındaki insicam ve irtibata engel teşkil etmemektedir. Aksine bu durum âyet ve sûreler arasındaki insicam ve yakınlığın tesisi için bir sebep bile sayılabilir. İşte bu sebeptir ki, hem âyet ve sûreler ve hem de sûrelerin başları ile sonları arasında öyle bir mana insicamı ortaya çıkmıştır ki, onlardan birini yerinden oynatmak yahut kendi içlerinde herhangi bir lafzın yerini tebdil ve tağyire gitmek kesinlikle mümkün değildir⁷³. Zira bu durum Kur’ân’ın tertibiyle alakalı bir durumdur. Sûre ve âyetlerin tertibi Kur’ân’ın mucizevî yönlerinden biridir. Yukarıda yaptığımız değerlendirmelerin, evrenselliği öne çıkardığı açıktır. Bu ise münasebet ilmi açısından Asr sûresinin zaman kavramı ile olan ilişkisini akıllara getirmektedir. Bize göre, Râzî’nin “münasebet”e çok ehemmiyet vermesinde, tefsirinin her yerinde bu hususa işaret etmesinde, belîğ olan her kelâmda tertibin önemine inanmasında ve özellikle Kur’ân’ın tertip ve insicamın kendiliğinden ortaya çıktığına dikkat çekmesindeki esas gaye evrensellik olmalıdır. O, Bakara sûresinin 285. âyetini tefsir ederken Kur’ân’ın lafzî inceliklerine, lafızlarındaki fesahate, tertip ve âyetlerin dizimindeki icâza dikkat çekmektedir. İlgili âyette, imânın zaruretinden olan dört mertebenin (Allah, melekler, kitaplar ve peygamberler) öncelik ve sonralığındaki hikmetler ve icâza taalluk eden yönler açıklanmaktadır⁷⁴. Söz konusu âyetin imân kavramı açısından Asr sûresi ile doğrudan münasebet içerisinde olduğuna ve peygamberlerin farklı zamanlarda gelmesinin, getirdikleri mesajı tarihsel yapmadığına, Asr sûresi bağlamında, bütün âyet ve sûrelerin aynı mesajı verdiği dikkat çekilmektedir.

⁶⁹ Bedruddîn Muhammed İbn Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ‘Ulûmi’l-Kur’ân*, Beyrut 1988, I, 61.

⁷⁰ Demirci, *Tefsir Usûlü*, s. 209.

⁷¹ Ali Yılmaz, *Fahrüddîn er- Râzî’nin et-Tefsîru’l-Kebîr Adlı Eserinde Tenasüb ve İnsicam*, s.111-215

⁷² Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 204-205.

⁷³ Ali Yılmaz, *Fahrüddîn er- Râzî’nin et-Tefsîru’l-Kebîr Adlı Eserinde Tenasüb ve İnsicam*, s. 111 vd.

⁷⁴ Fahrüddin Muhammed İbn Ömer İbn el-Hüseyin İbn el-Hasen İbn ‘Ali er-Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtihu’l-Gayb)*, Dâru’l-Kutubu’l-‘İlmiyye, Beyrut 2009, VII, 112-113; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 204-205.

Kur'ân'ın sûreleri arasında da bir irtibat vardır. Sûrelerin serpiştirilmesi güzel bir olay değildir. Uzunluk ve kısalığına göre dizimin eğitim ve öğretim açısından eskimeyen, büyük faydaları vardır. Asr sûresinde, asra yeminden sonra, “insan gerçekten ziyan içindedir” âyeti kendinden önceki Tekâsür ve Kâri'a, kendinden sonra ise Hümeze ve Fîl sûreleri ile bütünleşmektedir. Bu sûrelerde verilen ömür sermayesinin kötü kullanımı sonucu insanın hangi akıbetlere uğrayacağı gözler önüne serilmektedir. Yine Kur'ân'ın mukaddimesi ve özeti özelliğini taşıyan Fatıha sûresi ile ilgili münasebet⁷⁵, farklı zamanlarda farklı konuların mesajını getiren ayet ve sureler arasında birlikteliği ortaya koymaktadır. Günde beş vakit namazın her rekâtında sadece Allah'a sığınarak, dalâlete düşenlerin, gazaba uğrayanların yolunu değil, kendilerine nimet verilenlerin yoluna iletmeyi istemekteyiz. Bu hususun, mutlak zaman olarak da açıklanan asrın an ve saniyelerinde dahi tahakkuk etme ihtimali olan zarara ve kurtuluşun evrensel dört ilkesine uzanan bir tenasübü gözler önüne serdiği, erbabınca fark edilen bir hakikattir.

Kur'ân'ın tarihselliğinden söz edip ibadetler gibi bazı konularda evrenselliği kabullenmek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Kıssaları tarihe mahkûm ederek yorumlamak doğru değildir. geçmişte yaşananların, kendisinden sonraki dönemlere mesajlarının olması hayatın bir gerçeğidir. Zira Kur'ân'ın emir ve yasakları her devir ve mekânda yaşanabilir mahiyettedir.

Ayrıca Kur'ân ayetlerinden bir kısmının belli olaylar üzerine indirilmiş olmaları bağlamında, “şöyle bir olay olmuş ve bu âyet de o olayla ilgili olarak inmiştir” şeklindeki tarihî bir tespit, o âyetleri tarihsel yapmaz.⁷⁶ Zira unutulmaması gereken, fizikî kanunlarla psikolojik ve sosyolojik kanunların kaynak bakımından bir olduğu gerçeğidir. Çünkü fizikî kanunlar günümüzde tarihsel olarak değerlendirilememektedir. Belki de problem, kanunların ve kaynağının sağlıklı okunamamasına dayanmaktadır.

4. Asr Sûresi Tefsiri Bağlamında İnsan ve Zarar Münasebeti

İnsan kelimesi nâs anlamında cins içindir. Kur'ân'da 21 âyette insanlık, beşeriyet anlamında mârife olarak الإنسان/el-İnsu, yahut nekre olarak إنسان/insun; 64 ayette marife olarak الإنسان şeklinde geçmektedir. İsrâ, 13. âyette nekre ve muzafun ileyh olarak كَلَّ إنسان şeklinde ifade edilmektedir. Bakara, 60. âyette أناس Furkân 49. âyette أناسی Meryem, 26. âyette إنسیاً formlarını da zikretmek gerekir.⁷⁷ 230 civarında âyette ise, en-Nâs şeklinde mârife olarak dikkat çekmektedir.⁷⁸ Ancak bunlardan insan şeklinde zikredilen form, çoğunlukla Mekkî olup, temsil ettiği cinsin inanç, ibadet, muamelat ve ahlâk gibi hayatın bireysel ve toplumsal olan her alanında zarar ettiğine işaret edecek bağlamlarda

⁷⁵ Krş. Ali Yılmaz, *Fahrüddîn er-Râzî'nin et-Tefsîru'l-Kebîr Adlı Eserinde Tenasüb ve İncicam*, s. 238-250.

⁷⁶ Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Konya, 2011, s. 238-275, 311.

⁷⁷ M. Fuâd 'Abdubâkî, *el-Mu'cemu'l-Mufehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul 1982, s. 93-94.

⁷⁸ 'Abdulbâkî, *el-Mu'cemu'l-Mufehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s.726-729.

geçmektedir. Söz konusu Asr sûresinden başka “Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür”,⁷⁹ “İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir”⁸⁰ şeklindeki âyetlerden başka, çok az da olsa Medenî olarak değerlendirilip pozitif bağlamda zikredilen de vardır.⁸¹ Buradan şöyle bir çıkarım yapılabilir. İnsan Allah’ın emirleri doğrultusunda hareket ettiği zaman zarar etmemiş, ancak Yaratıcısını dinlemediği zamanlarda tarih boyunca her yerde ve her zaman hep zarar etmiştir. İnsanın söz konusu zararını, belli bir mekâna ve zamana hasretmek mümkün değildir. Ayrıca insanın çalışmasına göre muamele göreceği, “hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenemez”⁸² gerçeğinin Hz. Musa ve Hz. İbrahim’in getirdiği sahifelerde de işaret edilen bir hakikat olduğuna özellikle vurgu yapılmaktadır.⁸³ Şu halde tarihin hangi döneminde olursa olsun, her peygamber aynı mesajı getirmiştir. Bu durum bizi, insanın kendi zararı ile kendisinin muhatap olacağı şaşmaz adalete ve onun sahibine götürmektedir.⁸⁴

Ayrıca خسر kökü ve türevleri incelendiğinde Kur’ân’ın zarara götüren bütün davranışlara karşı insanlığı sürekli uyarmakta olduğu görülmektedir. Zarar, ister dünyevî olsun, ister uhrevî olsun Kur’ân’ın beyanıyla, Allah’ın emrine göre yaşamamanın sonucudur. Zararın tek yönlü olmayıp her iki dünyayı da etkilediği, yapılan araştırma ile ortaya çıkan bir gerçektir.⁸⁵ Zarar olgusunun şeytanın güdümüne girerek⁸⁶ ahireti, hesabı,⁸⁷ Allah’ı ve âyetlerini yalanlayarak,⁸⁸ yeryüzünde bozgunculuk yaparak⁸⁹ varılan bir sonuç olduğu Mekkî ve Medenî âyetlerin incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Şu halde zarar mekân ve zamanla sınırlanmamaktadır. Negatif bir vaka olan zarar her yerde ve her zaman Kur’ân ve O’nun mübelliği ve mübeyyini olan Hz. Peygamber’in sünneti üzere yaşamamanın sonucunda karşılaşılan bir durumdur.

Ayrıca Kur’ân incelendiğinde azap bildiren âyetlerde zarar edenlerin ve zarara neden olan faktörlerin de haber verildiğini görmekteyiz. Şu halde küfrün, nifakın, peygamberlere karşı çıkmanın, ahireti ve Allah’ın emirlerini dikkate almamanın akibeti zarardır. Bu ve benzeri eylemlerin faileri, Kur’ân’ın emirleri doğrultusunda hareket etmedikleri için zarara uğrayan zümre içinde yer almaktadır. Bu tutum ve davranışların geçtiği âyetler incelendiğinde her birinin farklı zamanda nâzil olması, farklı zamanlarda yaşayan peygamberlerin kavminden bahsetmesi sebebiyle zararın mutlak zamanın hangi bölümünde, hangi asrında, hangi yılında, hangi ayında, hangi gününde, hangi vakti ve

⁷⁹ İbrâhim, 14/34; Ayrıca bkz. İsrâ, 17/100; Kâf, 50/16; Me’âric, 70/19; Kıyâme, 75/3, 5,10; İnfîtâr, 82/6.

⁸⁰ İsrâ, 17/11.

⁸¹ Ahkâf, 46/15.

⁸² En’âm, 6/164.

⁸³ Necm, 53/36, 37, 38, 39.

⁸⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur’ân*, VI, 35.

⁸⁵ ‘Abdubâkî, *el-Mu’cemu'l-Mufehres Li Elfâzi'l-Kur’âni'l-Kerîm*, s. 231.

⁸⁶ Nisâ, 4/119.

⁸⁷ En’âm, 6/31; Yûnus, 10/45.

⁸⁸ ‘Ankebût, 29/52; Zümer, 39/63.

⁸⁹ Bakara, 2/27.

hangi saatinde olursa olsun insanlığın kaybı olduğu açıktır. O halde zararı belli bir zamana hasretmek mümkün değildir.

5. Asrın Kuşattığı Öncelik-Sonralık

Her hareketin, her oluşumun, her programın, her sözün öncesi ve sonrası vardır. Asr içerisinde meydana gelen olaylar dikkate alındığında, nicelik ve nitelik açısından sayısız öncelik ve sonralıklar tespit edilebilir. Zarar ve kârın öncesi ve sonrası vardır. Öncesi olmayan bir zarardan veya kârdan bahsedilemez. Dünya hayatı öncelik arz etmektedir. Söz konusu hayatın sağlıklı anlaşılması ve gereğince hareket edilmesi ile kurtuluşa erişilebileceği her vesile ile insana bildirilmiştir. Dünya hayatını hakıyla değerlendiremeyip zarar eden insanın, “keşke bu hayatım için önceden bir şey yapsaydım”⁹⁰ demesinin kendisine bir yararı olmayacaktır. Allah'ın kanunlarında sonralığın asla önceliğe dönüşmediği bildirilmektedir. Bu anlamda geçmiş, öncelik; gelecek, sonralıktır. Tevbe önceliğin/geçmişin sağlıklı okunup, sonralıkta/şimdi olmaya mahkûm olan gelecekte yapılan en güzel davranıştır. Tevbe sayesinde “şirk hariç”⁹¹ dünya hayatında negatif önceliklerden kurtuluş evrensel bir müjdedir. Hesaba çekilmeden önce yanlış yolda yürümekte ısrar edenlerin “sonra”dan zararlarla karşılaşacağı bildirilmektedir.⁹² Asr sûresi önce insanın zararına dikkat çekerek, bir ömrün zararlarla sonuçlanmaması için eylemlerin vuku bulmasından “sonra” karşılaşılacak zarardan kurtulmanın reçetesini sunmaktadır. Yani önce, insanın durumunu tanılama, sonra reçete ve uygulama diye özetlenebilir.

İlk emri “Oku!” olan Kur'ân, muhataplarına Allah'ın ismi ile mahlukâtı okumayı emretmektedir.⁹³ Okuyuşta istenen budur. Bundan uzak olan okuyuşun, sahibine istenilen kazanımı sağlaması beklenemez. Esasen kaynaklarımızın siyak ve sibak, usûl kitaplarımızın münasebât dediği şey, Kur'ân'ın doğru anlaşılmasına işaret eden yöntemlerdir. Mezkûr yöntemler ayrıca öncelik ve sonralık perspektifinden değerlendirilmelidir. Binaenaleyh olayları sağlıklı okumak için de öncelik ve sonralık mühimdir. Bunu oluşturan düşünce ve dil, okuyucusunu sağlıklı sonuca ulaştırmanın tek adresidir. Kur'ân bu anlamda kullandığı dil ile insan zihnini aktifleştirmekte, muhatabı ayrıntıda meşgul etmeden sağlıklı sonuca ulaştırmaktadır. Yaratılışın aşamaları beyan edilirken insanın önce topraktan yaratılması, sonra tenasül yoluyla çoğalması,⁹⁴değersiz bir sudan,⁹⁵ “alak”tan⁹⁶ yaratılması”na dair aşamaların izah edilmesi konunun

⁹⁰ Fecr, 89/24.

⁹¹ Nisâ, 4/48.

⁹² Leyl, 92/8, 9, 10.

⁹³ Alâk, 96/1.

⁹⁴ Kalın, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur'ân'da Zaman Kavramı*, s. 319-338.

⁹⁵ Secde, 32/8.

⁹⁶ Alâk, 96/2.

anlaşılmasına pozitif katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Allah'ın kudretini görmemizi, her şeyin yaratıcısı olduğunu anlamamızı kolaylaştırmakta, kemale götüren sırat-ı müstakîm yolunda ilerletmektedir. Yani bu anlatılanlar basitten mürekkebe, kesretten vahdete gidişi sağlıklı kılmanın kuralı diye de özetlenebilir. Zira aşamalar öncelik ve sonralık arz etmektedir. Asr sûresinde öncelik, istisnadan önce geçen genel durumdur. Bu O'nun kanunudur. Asr'a yeminle tekit edilerek insanlığın dikkatine sunulan öncelik, istisna edatından sonra gelen müstesna ile belirtilen ilkelere uymayan insanın geçmiş, şimdi ve geleceğin her anında kesinlikle zararlar karşılığında karşı karşıya olmasını işaret eder.

Verilen ömür sermayesi her insana takdir edilen bir süredir. Bu süre asr'ın içinde insana verilen ömür olarak anlaşılmalıdır. İstisna edatından önce vurgulanan, verilen ömürle zarar edenler, sonra vurgulanan ise zarar etmeyenlerdir. Kur'ân, kendinden önce yaşayan Firavn, Nemrut, Karun gibi küfrün ileri gelenlerinden, Ad ve Semûd gibi kavimlerden örnekler vererek zararın geçmiş zaman formuna, Ebu Leheb, Ebu Cehil ve müşriklere değinerek zararın nüzûl dönemindeki tezahürüne, istisna ederek koyduğu kriterlere uymayanların da gelecekte zarar edeceklerine yemin ve tekitleri kullanarak vurgu yapmaktadır. Zira Kur'ân geçmişte zarar eden fert ve toplumların istisna edilen değerlere uymayışları gerçeğini her vesile ile insanın gözü önüne getirmekte, ona, şimdi ve gelecekte bu istisna edilen değerlere uyulmazsa zararın yine kaçınılmaz olduğunu bildirmektedir. Şu halde zararın da kurtuluşun da rotası bellidir.

6. Mübhematu'l-Kur'ân-Zaman İlişkisi

Müphem lafızlar belirsizlik ifade eder.⁹⁷ Ancak, Kur'ân evrensel hedefler gözettiği için fikirleri ve nitelikleri ön plana çıkarmıştır. Bu sebeple, Kur'ân'da şahıs ve yer isimleri açıktan zikredilmemiştir.⁹⁸ Sûrede, zarardan kurtulanlar (müstesna) müphem bir lafızla ismi mevsul olan الَّذِينَ ile ifade edilmiştir. Söz konusu ismi mevsulün müfred-müzekker kalıbı aradaki zaman farkına rağmen ilk nâzil olan Alak sûresinin 1. ve 4. âyetlerinde yine aynı hedefleri gözetten ilk ve evrensel mesajı beyan etmiş ve etmeye devam etmektedir. Günde beş vakit namazda toplam 40 kez Fatiha sûresinde "sıratı müstakîm" üzere olanlar, ismi mevsullerin الَّذِينَ formu ile tekrar edilmektedir. Söz konusu form, şaşmaz ve modası geçmeyen bir kural ifade etmektedir. Yolu takip edilmek istenen kimseler, "kendilerine nimet verdiği kimseler" diye açıklanmaktadır. Bu açıklamada ırk, cinsiyet, ilim, yetki-makam, asalet, zenginlik, vb. daha birçok izaffi olan ve zamanla eskiyecek, tefrikaya sebebiyet verecek niteliklere yer yoktur. Ayrıca Fatiha 7. âyette "kendilerine nimet verilenler", Nisâ sûresinin 69. âyeti olan وَالصَّالِحِينَ وَالشَّاهِدِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ النَّبِيِّينَ ilahî buyrukla

⁹⁷ Komisyon, *Türkçe Sözlük*, s. 1436.

⁹⁸ Demirci, *Tefsir Usûlü*, s. 150.

beyan olunmaktadır.⁹⁹ Şu halde Allah'a ve Peygamber'e itaat edenler, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, siddîklar, şehitler ve iyi kimselerle birlikte dirler.

Yine Asr sûresinde, mübhemattan olan zamirleri de görmekteyiz. İsmi mevsullerin silasında geçen fiillere muttasıl olan zamirleri bu bağlamda zikredebiliriz. Fiillere bitişik olarak zikredilen ve fail/özne olan bu zamirler, icra ettikleri yüklem itibarı ile Kur'ân'ın birçok yerinde ilgili eylemin sahiplerini kurtuluşa erdirecek şaşmaz ilkeleri beyan etmektedirler.¹⁰⁰ Kur'ânda zikredilen müphemlerin birçok hikmetleri vardır. Ancak burada müphem lafzın bir zenginlik getirdiği, belli bir zamana, belli bir şahsa mahsus olmayıp, umum ifade ettiği, hayatın her döneminde insanoğluna bir ibret dersi verip onu düşünmeye davet ederek zarar etmeyen kimselerin kimler olabileceği üzerinde düşünmeye sevk ettiğine işaret etmek öncelik arz etmektedir.¹⁰¹ Şu halde evrensel mesaj veren formların zaman ve mekânla sınırlanamadığı, sınırlanamayacağı açıktır. Kur'ân müphemler açısından incelendiğinde bu ifadelerin varlığı ve olayları kuşatan bir şebeke ağı oluşturdukları, bizim burada saymadığımız daha nice evrensel güzellikleri taşımanın aracı oldukları görülecektir.

7. Asr Sûresinin Tefsiri Açısından Zamandaşlık

Aynı zamanda yapılan veya gerçekleşen her şey birbiri ile zamandştır. Bu anlamda zamandaş, sıfattır.¹⁰² Asr sûresinde imân etmek salih amel işlemek, hakkı ve sabrı birbirine tavsiye etmek, zarardan kurtulanların niteliğidir. Bunlara uymamak da zarar edenlerin niteliğidir. Sûrede, sıla cümlesinde yer alan "atıf vavları" zamandaşlık ifade eder. Sonrası/tabî ile öncesi/metbu'u arasında aracılık yaparak, hükümde müştereklik ifade ederler.¹⁰³ Yani elde edilen sonuç niteliklerin tamamının birlikteki başarısıdır. Ayrıca sılanın açılımı ismi mevsulün kapsamına dâhildir. Yani zarardan kurtulan zümrede bulunan dört hasletin sahibinde birlikte bulunması anlamını ortaya çıkaran enstrümanlar "atıf vavları"dır. Bir insan iman edip diğer üç hasleti üzerinde taşımazsa zarardan kurtulamaz. İmân, zarardan kurtulacaklarda bulunması gereken dört vasıftan en temel olanıdır. Ayrıca, bu dört vasfın her biri, müphem olan lafzın manasını açıklama görevini üstlenmektedir. Tamamı zikredilmeden müphem lafzın manası tam olarak vuzuha kavuşmuş olmamaktadır. Buna göre imân edenler üzerine atfedilen salih amel işleyenler, hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin zikredilmesiyle, matufun aleyhten beklenen kazanımlar sağlanmış olacaktır. Aksi halde bir şeye inanıp gereğinin yapılmaması gibi bir manzara ile karşı karşıya kalınmış olunacaktır ki, bu da inanılan şeye tam inanılmadığı vehmine yol açmaktadır. Biz burada kavramların Kur'ân merkezli açılımı üzerinde durmayacağız.

⁹⁹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 187.

¹⁰⁰ 'Abdübâkî, *el-Mu'cemu'l-Mufehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 82-88, 483-484.

¹⁰¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.186, 188.

¹⁰² Komisyon, *Türkçe Sözlük*, s. 2221.

¹⁰³ Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rîfât*, s. 228.

Yapacağımız şey, durum tespiti yapmaktır. İmanla¹⁰⁴ yanlışların atılıp doğruların kabulü ile salih amel, hakkı ve sabrı tavsiye aynı anda sahibinin hayat gayesi olmalıdır. Parçacı anlayış tevhid akidesine aykırıdır. Kur'ân'ın itikad bağlamında eleştirdiği müşrikler, ehli kitap böyle bir noktadan hareket etmektedir. Asr sûresi Kur'ân'ın tamamını referans göstererek zarara düşmemenin bütünlük arz ettiği mesajını vermektedir. Şu halde söz konusu sûreye göre zarar etmemenin ilkeleri nelerdir? Bunlara bakmak, insanlığa bunları belletmek ve yaşatmak gerekmektedir.

8. Zararı Önleyen İlkeler

Asr'a yapılan yeminden sonra ilk tekit ile altı çizilen *insan* kelimesi cins ifade ederken, insanlıkla ilgili çok mühim bir konudan söz edileceğine dikkat çekilmektedir. Her türlü bozulma ve hayret verici şey zamanın geçmesi ile meydana çıkmaktadır. Zararın her çeşidini ifade eden *husr* kelimesi ise, başına getirilen tekitle maddî-manevî, dünyevî-uhrevî her türlü zararı ifade etmektedir.¹⁰⁵ Asr'ın kapsamında yapılan açıklamalar ve asr'dan sonra zikredilen konulara göre insan ve onunla ilgili bütün faaliyetler zaman kavramı ile ilişkili olarak ele alınmış ve alınmaya devam edecektir. Yüce Yaratıcı dışında, var oluşun ve varlığın hiçbir aşamasını zamanın dışında değerlendirme imkânı yoktur. Dolayısıyla insana hizmet eden ve ona musahhar kılınan bütün evren,¹⁰⁶ Allah'ın koyduğu fiziki kurallardan kendini tecrit edemez. Akl-ı selîm, fiziki kurallardan tecride çalışma gibi bir yanlışı kabul etmez. İnsan, hayatını tanzim eden ilâhî mesajlardan uzak durmanın, dünyevî ve uhrevî mutsuzluğu getireceğini bilmeli, ilahî mesajları doğru okuyarak anlamaya ve gereğince hareket etmeye çalışmalıdır. İmân, salih amel, karşılıklı olarak hakkı ve sabrı tavsiye etmekte devamlılık göstermek gibi insanlığın temel erdemleri olan ilkeler, her yerde ve her zaman zararı önleyicidirler. Söz konusu ilkelerin âyette ifade edilmiş formu mazi kalıbında iman, salih amel, hakkı ve sabrı karşılıklı olarak tavsiye etmede ısrarlı olmayı ifade eder. Bu kavramların, hayata uygulanış programı, asrın içinde hep aktif haldedir. Gündüz, gece, vakitler, haftalar, aylar, yıllar asrı/asırları oluşturmakta, nice nesilleri ve ömürleri yola vurmaktadır.

İnsan ve onu kuşatan her şey zamansaldır. Başta insan olmak üzere bütün varlık zamanla mukayyettir. Her varlık zaman içerisinde var olur ve kendi zamanını yaşar. Evreni kuşatan fizikî, biyolojik, psikolojik, sosyolojik, iktisadî, kimyevî, tıbbî ve pedagojik kanunların her biri kendine mahsus zamanla işlerlik gösterirler. İnsanın mekânı değişse dahi kendisine ait değerleri kazanımı, başarısı/başarısızlığı, uhrevî kazancı, dünyevî

¹⁰⁴ Faiz Kalın, *Kur'ân'da İstikrar Olgusu*, Araştırma Yayınları, Ankara 2013, s. 115-116.

¹⁰⁵ Carullah ebi'l-Kasım Mahmut İbn Ömer ez-Zamahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzîl ve 'Uyûni'l- Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vîl*, Mektebetu Mısır, ts. IV, 229; Muhammed 'Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-Tefâsîr*, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut 2010, III, 1542-1543.

¹⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdulmecit Okçu, *Kur'ân'a Göre Evrenin İnsana Musahhar Kılınışı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2009, s. 63 vd.

yaşantısı, zaman tanzimi, saadet ve mutsuzluğu, çalışması/dinlenmesi, itaat ve isyanı, ibadeti vb. şeylerin hepsi asr'ın içerisinde gerçekleşmektedir. Tarih, medeniyet, kültür, hukuk, imar ve yıkımlar asr'a mahkûmdur. Kur'ân'da geçen zamana ait bütün ölçekler asr'ın içinde varlığa, özellikle insana hizmet etmekte ve insan hayatını düzene sokmaktadır. Kıssalar zamanın değerinin bilinmesini, aksi takdir de hüsrânın kaçınılmaz olduğunu öğütlemektedir.

Yüce Yaratıcı emir ve yasaklarını zamana ve şartlara göre mükellef tutmaktadır. İtikat ve ibadet sorumluluğunun bölüğü yaşı ile hac ve zekâtın, iftarın, kaza ve kefaretlerin, had ve cezaların, düşmana karşı hücum stratejisinde zaman tercihinin, sefer ve hazar meselelerindeki zaman bağlantısı, kadınların iddet ve adetleri gibi biyolojik zaman ve şartlar, asr'ın her anında var olabilen bir gerçekliğe sahiptir. Sûrenin asr'a yemin başlamasında ortaya çıkan gerçeğin, zaman ve mekân boyutunu aşarak insanın her zaman ve mekânda zamanın önemini kavrayarak yaşamasının dünyevî ve uhrevî hüsrânı önleyeceğine, asrın içerisinde meydana gelen olayların tanıklık ettiğine vurgu yapılmaktadır. Aksi halde aynı türden hüsrânın tekerrür edeceğinin altı çizilmekte, bunun uzantısının ahirete de etki edeceğine, ölümle başlayan değişimde, kıyamet ve sonrasında mükâfat ve cezanın zamanın değerini bilip bilmemeyle ilişkili olduğuna vurgu yapılmıştır. Kur'an bu hususları haykırın âyetlerle doludur.

Sonuç

Çalışmamız Asr sûresinde ele alınan yemin, zaman, insan, zarar, imân, salih amel, hakkı ve sabrı tavsiye gibi kavramların ve bu sûrede verilen mesajların, insanın yaratılışından itibaren devam edeceğini ortaya koymaktadır. Bu kavram ve mesajlar, tarihin hiçbir döneminde ve hiçbir mekânda hiçbir şekilde inkıta uğramayan değerlerdir. Zira insan ya zararda ya da kurtuluşa olmak gibi yaratılışın değişmez kuralıyla karşı karşıyadır. Söz konusu kavramların ve değerlerin, Kur'ân'la bütünleştiği ve verdiği mesajın özünü teşkil ettiği açıktır.

İnsana verilen nimetlerin en önemlilerinden olan zaman mefhumunun gün geçtikçe önem kazandığı da bir gerçektir. Gelişmiş toplumlarda planlama, zaman yönetimi ve bu ikisinin olumlu olumsuz tesirleri artık sadece epistemolojik ilerlemede değil, uluslar arası siyasi rekabette de etkili olmaktadır. Dolayısıyla insan açısından zaman değerlendirmesi ilerlemenin ya da kaybetmenin temelini teşkil etmektedir. İşte bu yüzden Allah değişik bir takım ifadelerle Kur'ân'da zamana yemin etmiştir. Gece ve gündüzün yaratılmışların yeterince istifade edemediği olgular olduğuna, ömrün iyi değerlendirilmesine ve zamana bağlı daha pek çok şeye vurgu yapılmıştır. Kur'ân'ın bu vurgusu zamanın, mekândan üstün olduğunu ortaya koymaktadır ki, zaten mekânın değer kazanmasında önemli olan unsurlardan biri de zamandır. Her şey zaman sayesinde kazanılır. Zaman ile mekâna ulaşılır. Fakat hiçbir mekân ve mevki zamana hükmedemez.

Zamanın değerini ve önemini göstermek üzere, Hz. Peygamber'in insanların çoğunun aldandığı iki nimetten biri olarak zikrettiği "boş vakit" ifadesi de bu noktada önemlidir. Yine Cahiliye toplumunda, zaman bir takım nimetlerin kendisiyle elde edildiği bir faktör olmanın yanında, bela ve musibetlerin de kendisine bağlandığı bir olgu olarak anlaşılmaktaydı. Ancak Allah, Kur'ân'da zamana ve "asr"a yemin etmek suretiyle, zaman ve asrın kusurlu olmadığını belirtmiştir. "Asr"ın geçmesiyle insan ömrünün kısaldığına, insana verilen sürenin azaldığına dikkat çekilmektedir. Onun mukabilinde kesb ve fiil olmayacağına ve geçen zaman geri getirilemeyeceğine göre, noksanlaşan ömür de zarardan sayılır. İşte insan bu yüzden zarardadır. Ayrıca "asr"da ibrete değer çok şeyler vardır. Gece-gündüz, haftalar, aylar ve yıllar, soğuk-sıcak, sükûnet-korku, sevinç-üzüntü vb. kısacası hayata ve insana dair ne varsa hepsi zaman içinde olup Allah'ın varlığının delillerindedir.

Asr sûresi iman, salih amel, hakkı ve sabrı birbirine tavsiye şeklinde özetlenen ilkelerin her zaman ve mekânda, insanlığı zarardan kurtulan evrensel ilkeler olduğunu öğretmektedir. Bu olgu ve ilkelerin açılımını insanlığa sunması bakımından bu sûrenin Kur'ân'ın özeti mahiyetinde olduğu söylemek mümkündür. İşte böylece Kur'ân, ortaya koyduğu zaman ölçekleri ile zamanın önemini, başarılı ve mutlu bir hayatın programını insanların hizmetine sunmaktadır. Asr sûresi ile Allah'ın, zaman değişse ve ilerlese de, kıyamet öncesi hayatta yaşanacak bütün mekân ve devirlerde insanın zarardan kurtularak mutlu olmasının yol ve yöntemlerini bildirmesi, ilahî mesajın evrenselliğini göstermektedir.

Kaynakça

- 'Abdubâkî, Muhammed Fuâd *el-Mu'cemu'l-Mufehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul 1982.
- Aristotle, "Physica", (ed.) W. D. Ross, *The Works of Aristotle (Volume II)*, Oxford University Press, London 1930.
- Aydın İsmail, *Kur'ân'ın Filolojik Yorumu*, Tarihsel Gelişim ve Sorunlar, İzmir 2012.
- Bintu'ş-Şâti', 'Aişe 'Abdurrahmân, *et-Tefsîru'l-Beyânî li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Me'ârif, c. II, Mısır 1966.
- Boynukalın, Ertuğrul, "Yemin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss. 417-420.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Ankara 1979.
- Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2011.
- Ebu'l-Bekâ, Eyyûb İbn Musa, *el-Külliyât*, Müessetü'r-Risâle, Beyrut 2011.
- el-Alûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn es-Seyyid Mahmûd, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabiyye, Beyrut 1999.

- el-Cevherî, İsmâîl İbn Hammâd, *Tâcu'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabiyye (Sihah)*, c. II, Libya 1306.
- el-Cürcânî, 'Ali İbn Muhammed İbn 'Ali es-Seyyid eş-Şerîf ez-Zeyn Ebu'l-Hasen el-Hüseynî, *Kitabu't-Ta'rîfât*, Beyrut 2007.
- el-Ferâhîdî, Ebû 'Abdirrahmân el-Halîl İbn Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*, (nşr.) Mehdî el-Mazûmî-İbrâhîm es-Semarrâî, c. I, Beyrut 1988.
- er-Râzî, Fahrüddin Muhammed İbn Ömer İbn el-Hüseyn İbn el-Hasen İbn 'Ali, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)*, c. VII, Dâru'l-Kutubu'l-'İlmiyye, Beyrut 2009.
- es-Sâbûnî, Muhammed 'Ali, *Safvetu't-Tefâsîr*, el-Mektebetu'l-'Asriyye, c. III, Beyrut 2010.
- et-Tabâtâbâî, Muhammed Hüseyin, *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c. XX, Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, Kum 1417.
- et-Taberî, Muhammed İbn Cerir, *Taberî Tefsiri*, (trc.) Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, c. IX, Hisar Yayıncılık, İstanbul 1996.
- ez-Zamahşerî, Carullah Ebi'l-Kasım Mahmut İbn Ömer, *el-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucûhi't-Te'vîl*, c. IV, Mısır, ts.
- ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve İrâbuhu*, (nşr.) 'Abdulcelîl 'Abduh Şelebî, c. V, Beyrut 1988.
- ez-Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed İbn Abdullah, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, c. I, Beyrut 1988.
- Güvel,Orhan,http://nidadergisi.com/genel/insanligin-kadim-ihiyaci-yeminler.html#_ftn1.
<https://bilgibirikimi.net/2012/05/03/hipokrat-yemini-nedir-hipokrat-yemini-ve-tarihcesi/>.
- Izutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, (trc.) Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 2009.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebu 'Abdillah Muhammed, *et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1988.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 1969.
- İbrâhîm el-'Âtî, *ez-Zamân fî'l-Fikri'l-İslâmî*, Dâru'l-Muntahabi'l-Arabî, Beyrut 1993.
- Kalın, Faiz, *Kur'ân'da İstikrar Olgusu*, Araştırma Yayınları, Ankara 2013.
- Kalın, Faiz, *Felsefe ve Bilim Işığında Kur'ân'da Zaman Kavramı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005.
- Kılıç, Sadık, *Yemin Olsun ki*, İhtar Yayıncılık, İstanbul 1996.
- Kırca, Celal, "Aksâmu'l-Kur'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 290-291.
- Komisyon, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005.
- Kutluer, İlhan, "Zaman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, ss. 111-114.
- Lale, Mehmet Hacı, *Sadakat Yemini ve İncil*, <http://www.siverekhaber.com/-sadakat-yemini-ve-incil-3876m.htm>.

- Mennâu'l-Kattân, *Mebâhis fi Ulumi'l-Kur'ân*, Beyrut 2015.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ , *Tefhîmu'l-Kur'ân*, c. VI, VII, İnsan Yayınları, İstanbul, ts.
- Hâce Muhammed Lutfî, *Hulasâtü'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfî*, Damla Yayınevi, İstanbul 2006.
- Okçu, Abdulmecit, *Kur'ân'a Göre Evrenin İnsana Musahhar Kılınışı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2009.
- Plato, *Timaeus*, (ed./trans.) R.D. Archer-Hind, Macmillian, New York 1888.
- Şener, Habib, "Alvarlı Muhammed Lutfî Efendi'nin Şiirlerinde Allah Tasavvuru", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 43, Erzurum 2015, ss. 476-503.
- Şimşek, Sait, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Konya 2011.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, IX, Eser Kitabevi, İstanbul, 1971.
- Yılmaz, Ali, *Fahrudîn er-Râzî'nin et-Tefsîru'l-Kebîr Adlı Eserinde Tenâsub ve İncicâm*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996.